

Színházi jegyzet: A tús

Eleinte úgy képzeltem, hogy csak ennyit írok pénteki élményeimről: 1982. november 26-án délután 3 órakor **Brendan Behan** *A tús* című drámáját szerettem volna előolvasni az Egyetemi Könyvtár egyik termében, így óhajtván készülni az esti színházlátogatásra. A könyvet (szerencsémre?) kölcsönözték. Ugyanaznap este 7 órakor a szegedi Nemzeti Színház bemutatta a fent említett darabot, melyet **Csiszár Imre** (m. v.) rendezett. A főbb szerepekből **Mentess Józsefet**, **Barta Máriát**, **Karancz Katalint**, **Kölgyesy Györgyöt** (m. v.), **Zágoni Zsoltot** láthattuk.

E sorok után csupán két mondatot bígyeztettem volna: Az előadást követő vastags meggyőző volt arról, hogy valószínűleg indiszponált néző voltam. S mint ilyen, nem megfelelő kritikus. Kurta beszámolómat ezután — ámen — aláírással kívántam lezárni, azzal a szóval, ami a teljesen élvezhetetlen előadás és befejező képének (a székéből) főlemelő zárása volt.

Megvallom, az első felvonás végeztével szívesen otthagytam volna a színházat, ha nem tudom, hogy a Szegedi Egyetem ötödik oldalán egy 50 sornyi „megmunkálatlan” négyesről ékeletlenkedne. Ezen a helyen. Talán az a fehér folt jobban kifejez-

né, talán egységesebben is, véleményemet: ilyen rossz darabot ritkán lehet látni.

Behan drámája nagyon egyszerű cselekményre épül: a lezúllott ír Köztársasági Hadsereg egy kuplerájban fogva tartja a brit hadsereg egy fiatal katonáját, kit végül véletlenül meggyilkolnak. Ez rendjén is lenne, ha nem kavarnák össze a szájakat (és elménket) bizonyos dolgok. *Mörszjöről*, az örült skótdudás, skótszoknyás angol születésű írőről nem derül ki, hogy honnan értesült a tús érkezéséről. Aztán nem tudni milyen meggondolásból lesznek a ház régi lakóiból, rosszlányából és

utcafiúiból, a darab végén egy-csapásra az angol titkosszolgálat fegyveresei. Miért a kettéosztott színpad, ha az előlő rész (lokál-imitáció) nem válik el élesen, feszültség-keltően a belső résztől, mely maga is „könnyű műfajú”, hiszen itt is, ott is lehet táncolni, énekelni, trágárkodni (ez utóbbi a vagányok színes nyelvét helyettesíti egy rossz alkalmazott csereakció nyomán).

A műfaji besorolás szerint *tragikomédiát* kellett volna látnunk, de ez nem attól lesz, hogy se nem tragédia, se nem komédia a mű. A trágárságok nem lesznek „nevetetősek”, ha töle idegen szociális (színház) és nyelvi (megintcsak színház!) környezetben hangzanak el. Az eseményeket magyarázni és a közönséget a „játékba” bevonni igyekvő primitív betétdalok — szándékuk ellenére — éppen elavultnak a darabtól, és nem is izgattak, inkább idegesítettek. A fülekre harsogott féligazság attól még nem lesz igazság, ha rikácsolva a közönségre mutogatnak.

És a színház sem lesz színház, ha csak néhányan — **Galkó Benke** Grace kisasszony, **Kölgyesy György** Mörszjő szerepében és a darab egyes részeiben **Mentes József** (Pat) — játszik színészül. — á, nem —

HÍREK HÍREK

A november 7-i kitüntettek sorából — kellő tájékoztatás híján — kimaradt a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola főigazgatója, **Dr. Szendrői János** főigazgatót az MSZBT elnökségi tagját a Munka Érdemrend arany fokozatával tüntették ki a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 65. évfordulója alkalmából.

Az elmúlt napokban **Kecskeméten** a megyei Tanács székházában együttműködési megállapodást írtak alá a **József Attila Tudományegyetem** és a **Bács-Kiskun megyei Tanács** képviselői. A dokumentum hangsúlyozza, hogy írásos megállapodás nélkül is hosszú évek óta jól együttműködik a megye és az egyetem a tanárképzés érdekében. Hasonlóan érdemi kapcsolatok alakultak ki a köznevelődés területén is.

Bővülő lehetőség, hogy a két nagyműlt Bács-megyei gimnázium — a kecskeméti **Katona József** és a bajai **III. Béla** — szívesen vállalja a tudomány-

együttműködést. A megkötött írásos megállapodás természetesen új vonásokat is tartalmaz, melyek közül egyet említünk meg: a **JATE-n** a közeljövőben megalakul a **Bács-Kiskun megyei Hallgatók Klubja**.

Az együttműködési megállapodást **dr. Kristó Gyula**, a JATE rektora, **dr. Gajdócsi István**, a Bács-Kiskun megyei Tanács elnöke, továbbá a megye és az egyetem párt- és KISZ-szervezeteinek képviselői írták alá.

A **József Attila Tudományegyetem Néptáncsoportja** november elején a Fővárosi Művelődési Házban, a Népművelési Intézet igazgatójától, vehette át a „**Kiváló Együttes**” megtisztelő címet, melyet a KISZ KB és a Népművelési Intézet adományoz az arra érdemes művészeti csoportoknak. Szegedről a Juhász Gyula Művelődési Ház Díszítószakköre és a Bartók Béla Művelődési Központ énekkara is megkapta e címet.

(A halhatatlan) Danton (hosszú) halála

az Egyetemi Színpad bemutatója

(kinyilatkoztatás)

Az amatőr színpadok egyetlen bűne: *eljátszani* egy darabot. Nem engedhetjük meg magunknak a színjátszást. Vagy megéltünk, felfedeztünk. Vagy éppen fát vágatunk a saját hátunkon.

(tisztelgetés+alapvetődések)

A darab-választásért, és vállalkozásért tisztelet jár a rendezőnek és a társaságnak: a Danton halála annyira mai, hogy igazán megérte volna tiszteletlenebb kézzel meghúzni. Megérte volna a minta-monológok, viták, fondorlatok, a hatásos komikum (Simon), a farsztoán precíz történelmi utalások alól kibányászni a felháborítóan izgalmas kételyeket, unalmat, lázító nevetést, az örület szabadságát, a szabadság józanságát. A társaság megnyert egy csatát az idióta aktualizálással szemben (mert eszünkbe juthatna ugye, a személyi kultusz, a dogmatizmus, a koncepció per, és a többi — csak egy-két kikacsintás kellett volna; nem volt), de elvesztett egy háborút az ön- és köztudatfeltárás ellen (néztünk mint a moziban, 120 percen át, csöndben; ez is eredmény).

(rövid, de megrázó érvelés a színmű kellőképp-ki-nem-domborított érdemei elismeretése mellett)

1. felháborítóan izgalmas kéte-lyek

Imígyen szól Danton tökéletes kedvéhez: „A bőrünk vastag, nyújtogatjuk egymás felé kezünket, de hiába, csak a durva bőrt kaparjuk le egymásról. Egyedül vagyunk.”

És így a tökéletes Robespierre-hez: „Robespierre, te felháborítóan tisztességes vagy.”

És így a tökéletes népről: „...a nép olyan, akár a gyermek, mindent össze kell törnie, hogy megnézze, mi van belül.”

2. felháborítóan izgalmas unalom

Aszondja ez a Danton, ez a szomorúan extatikus dandyfilozófus, hogy: „Nagyon unalmas az, hogy minden reggel föl kell kelni... este pedig ágyba menni, reggel újra kimászni belőle, egyik lábunkat szépen a másik elé rakogatni, s nincs kilátás, hogy valamikor is másképp legyen.”

A jó öreg Desmoulins is tesz a jó öreg Harmóniára, amikor aszondja, hogy: „Azok a közönséges rögeszmék, amelyeket az egészséges ész teremt, elviselhetetlenül unalmasak.”

3. felháborítóan izgalmas lázító nevetés

A leendő hulla (Danton) felfedezi a röhögést, s ezzel megteremtí az értelmes cselekvés helyét: „...az ablakokból és sí-

rokból is ki kellene röhögnők, és az égnek meg kellene szakadnia s a földnek rázkódni a nevetéstől.”

4. felháborítóan izgalmas örület szabadsága

Desmoulins csak ennyit mond: „Milyen édes gyereket szült ő: az örülséget.” (De tényleg, „ki az abnormalis”?)

5. felháborítóan izgalmas szabadság józansága

A szépséges **Héraut-Séchelles** nem lafacacázik, ha a társadalmi élet mértékegységeiről van szó: „A forradalomnak meg kell szünnie, s el kell kezdődnie a köztársaságnak. Államunk alapelveiben a kötelesség helyébe a jognak, az erény helyébe az általános jólétnek, a büntetés helyébe az önvédelemnek kell lépnie.”

(így láttuk-hallottuk)

— A színpadkép: a ronggyal teliszórt padló, a ronggyal teliszórt mennyezet, a csöpögő víz, a négy sarokban és közepén elhelyezett sivar dobozok, a guillotine acélja helyett lezúduló vörös selyem, a változatos világítás, az egyszerű vászonöltözetek jól megfeleltek az amatőr színpad céljainak: funkciót, hangulat, beszerezhetőség.

— Tömegjelenetek: a kúszó, sutlogó, éljenző vagy üvöltő tömeg erős „közösövé” a „soksejtű” (rövid monológokra, dialógusokra, stb. szétbontott) drámában. Mindazonáltal az üvöltés-sel takarékosan kell bánni (amit szabad — volt — Ginsbergnek, nem szabad nekünk). Egy csehtámaszt „elidegenítő” ének-betéttel kezdődik a játék, s ugyanez megismétlődik Danton letartóztatásakor: a szövegben nem gondolkodtam el, a dal elidegenítette a dalt.

— Színészek: Danton (Balog József) a lusta fenégyerek, toleráns polgár, egy új életrend intuitív szexuálforradalmára helyett keserű, humanista ellenzéki intellektuel alakít, hatyúdálában (önvédőbeszédében) fáradtabban.

Robespierre (Balogh Iván) hűvös érvelés, érzéketlen vívódás helyett forrón vitatkozik, tépelődik, a szánalmasat adja, néha komikusan (egvébként a mű ellentmondásos figurája mentésére szolgálhat).

Desmoulins (Samu Attila) a legtermészetesebb, többször úgy tűnt, mintha nem is „játssza”, hanem — lássatok csodát! — maga lenne a szelíd-közveszélytelen elhajlásra hajlamos gondolkodó. Hogy is mondja őrasága? „Csak ne vágjatok se erényes, se tréfás, se hősi, se zseniális fintorokat, ismerjük egymást, kár a fáradtságért.”

NAGY IMRE

Lutoslawski szerzői estje

Meglehetősen vegyes érzelmekkel ültém be a Zenés Színház nézőterére egy október végi estén. Egyszer már volt alkalmam találkozni Lutoslawski zenéjével: barátaimmal együtt haligattuk meg az egyik lemezt, s azt a közös véleményt alakítottuk ki, hogy ez a zene valósággal maga a *Pokol Zenéje*, hátborzongatóan kegyetlen, monchatni embertelen.

Igazából nem is nagyon hiányzott ez a különös hangzás-világ és az ehhez kapcsolódó, félelemmel teli élmény, inkább csak azért mentem el a koncertre, mert kíváncsi voltam az emberre, akiből ilyen furcsa zene árad.

Mikor végre hosszas várakozás után megjelent a színpadon Witold Lutoslawski, kissé csalódott lettem. Ez a barátságosan mosolygó, fürgé mozgású kis öreg úr nemhogy félelmet nem ébresztett, sőt éppen ellenkezőleg: az egész lényéből sugárzó végtelen emberszeretet, nézőtársaimmal együtt, azonnal megéreztem, s lelkes tapssal üdvözöltük a karmester-komponistát.

Amint karmesteri pálcáját felemelte sűrű csönd támadt. Az első zenei mondatok után

úgy éreztem, hogy valami elvarázslott, titokzatos helyre jutottam, ahol Lutoslawski, mint egy misztikus hatalmú, de jószágos varázsló — amolyan Prospero-féle — varázspálcájával sorra szóra bírja az anyagi világ megannyi formációját. Mintha a fortyogó matéria belsejében járnánk, máskor meg úgy tűnt, mintha fagyos lehető erőtereket szelnénk át. S egyszer csak megjelenik az Ember is. Az Ember, aki megpróbálja kifürkészni a titkot, aki megpróbálja megszaroálni az Anyagot. S ekkor az alkímisták ködös-füstös barlangjából, és a hiper-

moderna kutató-laboratóriumokból fertőtlenített, vegytiszta világából kiharsog az Anyag panasza, iszonyatos nyögése a fizikusok, kémikusok, biológusok és filozófusok sebészke alatt.

Emberi-e ez a zene, vagy inkább Anyagi?

Egy biztos: semmiképpen sem emberellenes, és feltétlenül újat mondó! A szegedi közönség, mint a minden újnak kijáró, megoszló fogadtatásban részesítette ezt a fajta muzsikát: voltak, akik (szerencsére sokan) elragadtatva tapsoltak, de voltak olyanok is, akik fanyalognak ültek és egyáltalán nem mozdították tapsra kezeiket.

Részemről boldog vagyok, hogy személyesen is megtapasztaltam azt a mai zenei világban meglevő folyamatot, melyet **Kárpáti János** így fogalmaz meg *Muzsikáló zenetörténet* című könyvében: „... megszületik valami új szintézis, mely el-tünteti a szakadéktól új és régi zene, zeneszerző és közönség között, s megvalósítja konfliktusokkal terhes korunk biztatód, de nem hamis illúziókat tápláló, hanem valósággal mérő „musica humana”-ját.”

K. S.

Koncert a Zeneművészeti Főiskolán

November elején hallottuk az egyetemi-főiskolai bérlet első előadását. Ez a sorozatot évek óta nagy érdeklődés kíséri. Művészettanáraink koncertjeit megelőzi egy ismeretterjesztő iellérő előadás a megszólaló művekről. Így a nem szakmai közönség is szempontokat kaphat a zenehallgatáshoz, és megtudhatunk egy-két érdekességet a kor zenéjéről.

Az idei évadban *A francia zene* címet viseli a bérlet. Ez egy több évre tervezett, nemzetek zenéjét bemutató sorozat kezdete. Az első koncert a barokk zene világába vezette el az est szépszámu közönségét. Jó Ete bevezetője után **Delley József** zongoraművész csemlalozott. **Cowperin** és **Rameau** műveket. Ma a koncertteremben újra népszerűvé váltak a korabeli hangulatot idéző régi hangszerek. Mai hangszereink 100—200 évvel ezelőtt feleltek megközelítőleg ilyené — hatalmas a tárháza azoknak a hangszereknek, amelyeket ma már nem vagy más módon használunk. A barokk egyik kedvelt hangszere a csemlaló. Szinte minden barokk mű-faiban (megszólal) iellegetes hangzás adva. Amikor a főúri kastélyokból kikerült a zene a nyilvános koncertekre, kicsinek találták a hangját és fokozatosan átvette a helyét a zongora. Napainkra a zongora nemcsak a *háza nagyságában* növekedett, hanem a *hangszín* lehetőségeiben is. Éppen ezért jó néha visszaérnünk a csemlalóhoz: itt sokkal kevesebb adott lehetőséggel kell ugyanolyan értékes előadást megvalósítani, és meg kell tanulnunk hallgatni is. Kár, hogy ritkán hallhatjuk Szegeden. Barokk kamarazeneből adott ízfeltőt az ezt követő műsorszám. A kamarazene születése erre a korra tehető. A világi zene fokozatosan létigóságát szerzett — egy főúrnak legalább egy hangszerezen iellől íatszani — és neves zenészeket tartani. Velük kamarázott (camera=szoba) tehát néhány hangszertel együtt nem templomi zenét (szobai zenét) íatszott. Ennek a műfajnak egy olyan darabját hallottuk, amelyben mind a három hang-

szere egyenrangú. **Meszlényi László** (főúrnak, **Sin Katalin** (cselló) és **Bódis Péter** (zongora) adták elő **Rameau**: *Trio* koncertjét. Érdekessége, hogy csemlaló is „vetéltárra” emelkedik ki, kilépi kíséző szerepéből.

Ez idő tájt alakul ki az előadó-művészet. Eddig nem vált el élesen az alkotó művésztől az előadó-művészet, maguk a hangszertákosok adták elő műveiket. A barokk korban versenvre hívták ki egymást a zenészek, igen nagy népszerűsége volt egy-egy szolistanak. A zeneszerzők pedig számunkra komponáltak mutatós, virtuóz műveket. Ezek közül három hallottunk az est folyamán **Sin Katalin** tolmácsolásában. **Maras: La Folia-ját**, **Lully: Pasacaglia-ját**, amelyek a barokk iellegetes, variáció műfajában íródtak és **D' Herve** *Lois: Szvit-jét*. A variáció a lezósabb formálási mód, a hangszerezenében is az improvizálás szilárdította meg a helyét. Ebben a korban a szolistanak iellől íál improvizálni, amit koncertie végén bizonyítani is kellett. A szvit élő táncdallamok stilizált változatait fűzi össze egy művé. A koncertet a **Bartók-kórus** műsora zárta. Igaz, hogy a barokk zene forradalmát a hangszerek előretörése és a zenekar kialakulása iellentette, de a nagy hagyományokkal rendelkező *kórusmuzsika* is éppen ebben az időben érte el a tetőpontját. A kor szellemének megfelelően a szólaló hangszerszerűbbek, így nehezebben is énekelhetők.

Úgy érzem, hogy a koncert sokféleségével valóban képet adott a zenei stílusról, a közönségben kialakultott a vélemény: ilyen lehet a francia barokk zene. Az öt év után megújuló hangversenysorozatnak ez az egyik célja, iokról iokra módszeresen vezet végig a fontos zenetörténeti állomásokon, és így olyan ismeretekhez juttat, amiket csak hosszas fáradozással szerezhetnénk meg.

ILLÉS MÁRIA